

אם יש בו מום – אם המום שנפל בו מאתמול הוא מום קבוע
המתירו באכילה, יעלה את הבחמה מן הבור וישחוט, ואף שלא
נודע התירו מערב יו"ט, מ"מ אינו מוקצה, כיון שמשעה שנפל בו
מום היתה דעתו עליו לשחוט אם יתירו מומחה, ועכשיו הוברר
שמאתמול הוא מותר. ואם לאו – שאין אותו מום קבוע, לא
ישחוט, וכיון שאסור בשחיטה לא יעלנו, שלא התירו ביו"ט טירחא
שלא לצורך.

רבי שמעון אומר, אין רואין מומין ביו"ט מפני שנראה כמתקן את
הבכור שאסור משום שבות, ולכן אפילו עבר וראהו כל שאין מומין
ניכר – שלא הראהו לחכם מבעוד יום, אין זה מן המוכזין:

גמרא

מבארת הגמרא: במאי קא מפליג – מה הטעם למחלוקתם, אי נימא
ברואין מומין קמפלגי – שנחלקו אם מותר לחכם לראות מומין
ביו"ט, דרבי יהודה קבר רואין מומין ביום טוב ולכך אמר שירד
מומחה ויראה, ורבי שמעון קבר אין רואין מומין ביום טוב ומשום
שדומה למתקן, או לזן דין, ולכן אסרו ר"ש אף בדיעבד, א"כ
ולפלגי ברואין מומין דעלמא – היה להם לחלוק בבכור דעלמא
שנפל בו מום מערב יו"ט אם מותר לחכם לראותו ביו"ט, ולמה
נחלקו דווקא באופן שהבכור נפל לבור.

מתרצת הגמרא: בכור שנפל לבור אצטריך ליה – רבי יהודה בא
להשמיענו חידוש נוסף, שאם היה משמיענו בבכור דעלמא
שמוותר לראותו, עדיין סלקא דעתך אמינא – היה עולה על הדעת
לומר, שבכור שנפל לבור משום צער בעלי חיים שיש לבכור
בהיותו בכור, לערים ולסקיה – נתיר לבעליו להעלותו אף קודם
שנאנו לחכם, ע"י שיערים לומר שמא מומו קבוע, ורבי יהושע
להלן (לו). שסובר כן אליבא דאמת להתיר להעלות בהמה מן
הבור ביו"ט ע"י הערמה משום צער בעלי חיים, לגבי בהמה ובנה
שנפלו לבור ביו"ט ורצה להעלותם אבל אינו יכול לשחוט אלא
אחד מהם, משום שנאמר (ויקרא כב כח) 'אתו זאת בנו לא תשחטו
ביום אחד', וסובר רבי יהושע שיעלה את האחד על מנת לשחטו
וא"כ מערים ואומר שמא הראשון כחוש השני שמן ממנו, והורר
ומעלה את השני ושוחט איזה מהן שירצה, וא"כ נאמר כן גם לענין
בכור שנפל לבור, קא משמע לן רבי יהודה שירד מומחה ויראה
טרם העלתו דווקא, ומה שהתיר רבי יהושע להערים, היינו משום
שכל אחד מהם ראוי לשחיטה ביו"ט ואין הערמתו ניכרת.

מקשה הגמרא: אי קמי – אם כן שחידושו של ר' יהודה שאסור
להעלותו, למה אמר רבי יהודה 'זאם לאו' – (אם אין בו מום) לא
ישחוט, הלא פשיטא הוא שאסור לשחוט בכור תם, אלא לא יעלה
וישחוט מבעי ליה – היה לו לומר 'זאם לאו לא יעלה וישחוט',
כלומר, 'אם לאו' שאין המומחה יכול לירד לראות מומו בבכור,
לא יעלה את הבכור ע"י הערמה, אלא ישאר בכור.

מתרצת הגמרא: אמנם בתחילת דבריו השמיענו ר' יהודה שאסור
להעלותו עד שיראנו, מ"מ בסוף דבריו השמיענו עוד חידוש. לא
צריך – לא הוצרך רבי יהודה לומר 'זאם לאו לא ישחוט' אלא
באופן דעבר ואסקיה – שעבר והעלה את הבכור קודם שהראהו
לחכם, סלקא דעתך אמינא לשחטיה – נתירו בשחיטה, קא משמע
לן רבי יהודה שלא ישחוט, וזהו שאמר 'זאם לאו' שלא ירד
מומחה לבור אלא עבר והעלהו, לא ישחוט.

מקשה הגמרא: לשחטיה – בתמיה, וכי יעלה על דעתך לומר שאם
עבר והעלהו וישחטוהו, קא תם הוא ובכור תם אסור בשחיטה אף
בחול משום איסור שחיטת קדשים בחוץ, ומבארת הגמרא את
כוונת התרצן: לא צריך דנפל ביה ביו"ט מומא – מום קבוע,
כלומר שאחר שעבר והעלהו הבחין המומחה שבנפילתו לבור
ביו"ט נפל בו מום קבוע והותר לשחטו בחול, מ"מ ביו"ט לא ישחוט
משום איסור מוקצה. וזהו שאמר רבי יהודה, 'אם יש בו מום'
הקבוע מערב יום טוב, יעלה וישחוט, 'זאם לאו' אם לא היה מערב
יום טוב אלא נתחדש היום, אפילו עבר והעלהו לא ישחוט.
מקשה הגמרא: והא מוקצה הוא, ופשיטא שאם לא נפל בו מום
קבוע מערב יו"ט הרי לא היה דעתו עליו מאתמול ומוקצה הוא,
וכבר השמיענו ר' יהודה בכמה מקומות שיש איסור מוקצה.

חזרת בה הגמרא מהתירין שהסיפא עוסקת באופן שעבר
והעלהו: אלא מה שהוצרך רבי יהודה לומר 'זאם לאו לא ישחוט'
איירי כגון דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב, והשחט – וביום טוב
הזה ליה – אותו מום עובר שנפל בו מערב יו"ט נהפך ע"י נפילתו
לבור למום קבוע, מהו דתימא דדעתיה עליוהי – כבר נתן דעתו עליו
לשחטו אם יפסוק החכם שהוא מום קבוע, ונשחטיה, קא משמע
לן רבי יהודה שאין דעתו עליו אלא על הצד שהוא מום קבוע,
אבל על הצד שהוא מום עובר אין דעתו עליו, והרי הוא מוקצה.

תנו רבנן, בכור תם שנפל לבור ביו"ט, רבי יהודה הנשיא אומר ירד
מומחה ויראה, אם יש בו מום קבוע, ואפילו שנפל בו המום ביו"ט,
יעלה וישחוט ואינו מוקצה, כיון שכל שעה דעתו עליו שמא יפול
בו מום, וחולק בזה על רבי יהודה במשנתנו, ואם לאו – אם לא
ירד החכם לראותו לא ישחוט – לא יעלהו בהערמת שחיטה,
כלומר אין היתר להעלותו ע"י הערמה. אמר לו רבי שמעון בן
מנסיא, הרי אמרו רבותינו והיינו רבי שמעון במשנה שנחלק על
רבי יהודה ואמר אין רואין מומין ביום טוב, ויש לנו לילך בזה
כדברי המחמיר.

ומפרש רבי שמעון בן מנסיא את דעת רבי שמעון, ואמר שיש בזה
שלשה חילוקי דינים: ביצה, א. נולד בו מום מערב יום טוב,
לכתחילה אין מפקדין אותו ביום טוב, אבל אם עבר ובקרו, שוחטו
ולא אסרוהו אף בדיעבד, מפני שאינו נחשב כ"כ כמתקן, שלא היה
מחוסר מערב יו"ט אלא ראיית חכם. ב. אם נולד בו מום

ביצה דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קפט

גורגרות וצימקום, אי דאָהוּ – אם היו ראויין בין השמשות
לאכילה, כגון שיבשו כל צרכם קודם שבת, הרי אָהוּ – ראויין הן,
ולמה יעשו מוקצה באמצע השבת. אי דלא אָהוּ לאכילה קודם
שבת, לא אָהוּ – הרי אינם ראויים בתחילת השבת, ופשיטא
שאסורין לכל השבת דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי
לכולי יומא. מסיקה הגמרא: לא צריכא אלא כגון דאָהוּ – שהיו
ראויים בבין השמשות, שכבר יבשו כל צרכם, וְהָרָר אָהוּ –
ובאמצע השבת נדחו, כגון שנפלו עליהם גשמים ונתפחו עד
שאינם ראויים לאכילה, וְהָרָר אָהוּ – וחזרו ונראו לאכילה בשבת
עצמה, כגון שייבשתו השמש, מאי – האם נחמת אותה שעה שלא
היו ראויים נעשו מוקצה עד סוף השבת, או שנאמר שאם בתחילת
השבת היו ראויים, אף שנדחו שעה אחת, כשחזרו להיות ראויים
הרי הם מותרים. אָמַר ליה רבא, יֵשׁ מוֹקֶצֶה לחצי שבת.
איתביה – הקשה לו הלל, ממה שנינו בברייתא לעיל, וְשׁוּן – רבי
יהודה ורבי שמעון שנחלקו אם רואין מומין ביו"ט, שָׁאם נולד
הבכור ביו"ט ומומו עמו, שָׁה מן המוכן ומותר לאכלו. ואמאי, הרי
אף בכור זה הוי מוקצה לחצי שבת, כמו שיתבאר. נִימָא הָא גְבוּר,
מַעֲרֵבָא – בין השמשות של כניסת יו"ט כשהיה במעי אמו הוה חזי
אֲנֵה אִמְיה – היה ראוי לאכילה אגב שחיתת אמו, אֲתִילִיד לִיה –
ומשנולד ונתקדש בקדושת בכור, אָהוּ לִיה – נדחה מאכילה עד
שיתירנו חכם, ואעפ"כ אם אֲהוּיָה לְחֶכֶם – הראהו לחכם ואמר
שהוא מום קבוע אֲשֶׁתֵּרִי לִיה – הותר לאכלו. מתרצת הגמרא: אָמַר
אֲבִי וְאִתִּימָא וי"ש אומרים כן בשם רב סְפָרָא, מדובר בברייתא
כגון דִּתְבִי דִּינֵי הָתֵם – שיושבים דיינים במקום לידת הבכור, ומיד
כשנולד ראו שמומו קבוע, ונמצא שלא הוקצה אפילו שעה אחת.
אִיכָא דְאָמְרִי, אָמַר ליה רבא להלל, אִין מוֹקֶצֶה לְחֶצִי שַׁבָּת. ולפי
לשון זה סבר הלל להביא ראיה לדבריה: לִימָא מִסְפִּיעַ לִיה מבריייתא
זו, וְשׁוּן שָׁאם נולד ומומו עמו שָׁה מן המוכן, וְהָא גְבוּר שנולד
ביו"ט ומומו עמו מַעֲרֵבָא – בין השמשות הוה חזי לאכלו אֲנֵה
שחיתת אִמְיה, אֲתִילִיד לִיה אֲהוּיָה לִיה עד שיראהו לחכם, ואעפ"כ
אם אֲהוּיָה לְחֶכֶם ואמר שהוא מום קבוע, אֲשֶׁתֵּרִי לִיה – הותר
לאכלו, ואינו מוקצה לכל היום. הרי שאין מוקצה לחצי שבת.
ודוחה הגמרא: אָמַר אֲבִי וְאִתִּימָא רב סְפָרָא, בברייתא מדובר כגון
דִּתְבִי דִּינֵי הָתֵם, ונמצא שלא הוקצה כלל.
תָּא שִׁבְעָ, ברייתא נוספת לפשוט את ספיקו של הלל. הָתֵה אוֹכֵל
בְּעֵנְבִים בימות השבוע והזית, וְהָעֵלָן לָגַג – מקום שזרחת שם
השמש כדי לַעֲשׂוֹת מִתֵּן צִמּוּקִין, וכן אם היה אוכל בְּתָאנִים והזית,
וְהָעֵלָן לָגַג לַעֲשׂוֹת מִתֵּן חֲרִיטִינִין, הרי הם מוקצה ולא יֵאכֵל מִתֵּן
בשבת עד שִׁנְזִין אותם מִקְעוּד יוֹם לאכול מִתֵּן למחר. וְכֵן אָתָּה
מוֹצֵא דִין זה בְּאַפְרָסְקִין וּבְחִבּוּשִׁין וּבְשָׂאָר כָּל מִינֵי פִירֹת שֶׁהָעֵלָן
לג ליבשן, לא יאכל מהם בשבת אם לא זימנם לאכילה מבעוד
יום.
הגמרא מבארת: חִיבֵי דְמֵי – באיזה מצב היו הגורגרות והצימקון
בין השמשות, אי דָּהוּ – אם ראויים הם לאכילה, שכבר גמרו
להתייבש, לָמָּה לִיה תּוֹמְנָה, אי דלא דָּהוּ – ואם עדיין לא גמרו
להתייבש ואינם ראויים לאכילה, הרי הם כעצים ואבנים, ואפילו
כִּי אֲזִין לְהוּ מֵאִי הָיוּ – מה הועילה הזמנתו. וְכִי תִימָא – ואם
תאמר שמדובר באופן שכבר ראויים הם, אלא דלא יָדַע אי חזו אי
לא חזו – שלא ידע קודם שבת אם ראויים הם או לא, ולכן אם
הזמנים הועילה הזמנתו. דוחה הגמרא שבאופן זה אף א"צ הזמנה:
וְהָאִמַר רב כְּהֵנָה, מוֹקֶצֶה של גורגרות וצימקון שִׁבְשׁ מבעוד יום
וְאִין הַבְּעָלִים מִפְּרִין בּוֹ – אין הבעלים יודעים מזה קודם שבת,
מותר לאוכלו בלא הזמנה, כי מתחילה כשהעלן לגג לא הקצן
אלא שייבשו, וכיון שיבש מוכן הוא מאליה בלא זימון. אֵלָּא לָאו –
צריך להעמיד את הברייתא באופן דָּהוּ מבעוד יום, וְאִידֵּהוּ באמצע
השבת וְהָרָר אָהוּ – וחזרו ונראו, ומשמיענו התנא שלא יאכל מהם
אף אחר שנראו, אלא אם כן זימנם מבעוד יום לאכול מהם למחר
אם ידחו ויתקנו בו ביום, וְאִי אֲמַרְתָּ אִין מוֹקֶצֶה לחצי שבת לָמָּה
לְהוּ תּוֹמְנָה.
מקשה הגמרא: אֵלָּא מֵאִי ברצונך לומר שיש מוֹקֶצֶה לחצי שבת

ביום טוב, ועבר חכם וראהו, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אִין זֶה מִן הַמוֹכֵן –
לא ישתנו, שכיון שלא היה ראוי מערב יו"ט, כשמתירו הוא
נראה כמתקן, או כדן דין, והחמירו בו אף בדיעבד. ג. וְשׁוּן – רבי
יהודה ורבי שמעון, כלומר אף רבי שמעון מודה שָׁאם נולד הבכור
ביו"ט הוא ומומו עמו – כשהוא בעל מום קבוע, וראהו החכם, שָׁה
מִן הַמוֹכֵן ומותר באכילה, שכיון שמעולם לא היה בחזקת איסור,
אינו נראה כ"כ כמתקן או כדן דין.

דָּרַשׁ רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, נולד הוא ומומו עמו מִכְּבָרִין אותו – מראין
אותו לחכם ביום טוב לְבַתְחֵלָה, לפי שאינו נראה כ"כ כמתקן או
דן דין. אָמַר לִיה רַב נְחֻמִּי, אֲמַר תְּנִי – הלא אבי שונה בכור שנולד
ומומו עמו אִם עָבַר הַחֶכֶם וּבְקָרָו, מִכְּבָרִי ומותר לשוחטו, אבל
לכתחילה לא יבקר, וְאֵת אֲמַרְתָּ מִכְּבָרִין אותו לְבַתְחֵלָה – בתמיה.
אָמַר אֲבִי, כְּוִתִּיה דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא מִסְתַּבְרָא, מִדְּקָתְנִי בדברי רבי
שמעון בן מנסיא תְּלָתָא כְּבִי – שלשה חילוקי דינים. א. נולד בו מום
מִעֵרֵב יוֹם טוֹב אִין מִכְּבָרִין אותו ביום טוב, ומשמע לְבַתְחֵלָה הוא
דְּלֵא, הָא דִּיעָבַד אִם עָבַר וּבִקְרָו שְׁפִיר דְּמֵי ומותר לשוחטו. ב. נולד
בו מום ביום טוב, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אִין זֶה מִן הַמוֹכֵן, ומשמע
דְּאִפִּילוּ דִּיעָבַד נִמְי לא יאכלנו. ג. וְהָרָר תְּנִי לבסוף, וְשׁוּן שָׁאם נולד
ומומו עמו שָׁה מִן הַמוֹכֵן, ובהכרח לומר דְּאִפִּילוּ לְבַתְחֵלָה נִמְי
מותר לבדקו, שאם הכוונה רק בדיעבד מדוע שנה התנא אופן זה
בפני עצמו, היה לו לשנות את ההיפא והסיפא יחד, 'נולד בו מום
מערב יום טוב או שנולד הוא ומומו עמו ביום טוב אין מבקרין
אותו, והיינו לכתחילה, אבל בדיעבד אם ביקרו מותר.
מקשה הגמרא: וְהָא כִּי אָתָּא – כשברא רַב אֲשֶׁרְיָא מארץ ישראל
לבבל, אָתָּא אִתִּי מִתְּנִיתָא בְּיָדֶיהּ – בא והביא בידו ברייתא
האומרת, כִּין שְׁנוּלָה בּוֹ מוֹם מִעֵרֵב יוֹם טוֹב וְכִין שְׁנוּלָה בּוֹ מוֹם בְּיוֹם
טוֹב, תְּכַמִּים הסוברים כרבי שמעון שאין רואין מומין ביום טוב,
אוֹמְרִים אִין זֶה מִן הַמוֹכֵן, ואפילו בדיעבד אסור לשחטו. וכיון שלפי
ברייתא זו סובר רבי שמעון שגם בנולד המום בערב יום טוב אסור
בדיעבד, אם כן אף אם נפרש שבנולד הוא ומומו ביום טוב שמודה
בו רבי שמעון 'שזה מן המוכן' הכוונה רק לענין דיעבד, לא יוקשה
מדוע לא כלל התנא דין זה עם דין הרישא, שהרי ברישא אסור
אפילו בדיעבד, ואם כן נדחית הוכחת אבִי. שואלת הגמרא: וְאֵלָּא
קִשְׁיָא הָךְ ברייתא הראשונה שממנה דייק אבִי שמותר לבקר
לכתחילה. ומדוע יש לסמוך יותר על הברייתא של רב אושעיא.
משיבה הגמרא: הָתֵי – הברייתא הראשונה אָתָּא בַּר אוֹבְדִי הָיָא
– שם חכם, והוא שנאה, והיו מכירין בו דְּמַשְׁבֵּשׁ וְתִנִּי – שהיה
לומד משניות ושוכח ומשבשש. ולכן העיקר כהברייתא השניה.
אָמַר רַב נְחֻמִּי בַּר יִצְחָק, מִתְּנִיתִין נִמְי דִּיקָא שאפילו אם נפל בו מום
מערב יו"ט אסורוהו אף בדיעבד, כ"ר אושעיא, דְּקָתְנִי במשנה, רַבִּי
שְׁמַעוֹן אָמַר, כָּל שְׂאִין מוֹמוֹ נִיבֵר מִעֵרֵב יוֹם טוֹב, אִין זֶה מִן הַמוֹכֵן.
מֵאִי אִין מוֹמוֹ נִיבֵר, אִילִימָא – איך נאמר שכוונתו שָׂאין מוֹמוֹ נִיבֵר
כָּלֵל – שלא היה בו מום מערב יו"ט, שְׁפִימָא שהוא אסור, וכי
צָרִיכָא לְמִימַר – בתמיה, ואפילו אם היום נולד בו מום, הרי אף ר'
יהודה ונְסוּבֵר שרואין מומין ביו"ט אסור בזה משום מוקצה, אֵלָּא
ודאי מדובר שנפל בו מום מערב יו"ט אלא דלא אֲתִיב לְחֶכֶם –
שלא הראהו לחכם מִעֵרֵב יוֹם טוֹב לראות אם מום קבוע הוא אם
מום עוֹבֵר. והרי קָתְנִי מִיתָה – על זה ר"ש אומר אִין זֶה מִן הַמוֹכֵן
ומשמע אף בדיעבד. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּה.

בגמרא שבת (מה). מבואר שאף ר"ש דלית ליה מוקצה, מודה הוא
בגורגרות וצימקון שהעלן לגג ליבשן, שהם מוקצה, כיון שמשעה
שהתחילו להתייבש עד גמר הייבוש אינם ראויים לאכילה, כשהניחם
שם רחם בידים מאכילה. ואפילו אם באמצע השבת נמרו להתייבש
וראויים הם לאכילה, מנו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי
יומא.
כְּעִי מִינֵיהּ הֵלֵל מִרְכָּא, יֵשׁ מוֹקֶצֶה לחצי שַׁבָּת – האם חל דין מוקצה
באמצע השבת, או אִין מוֹקֶצֶה חל לְחֶצִי שַׁבָּת אלא בכניסת שבת.
מבארת הגמרא: חִיבֵי דְמֵי – באיזה אופן שייך ספק זה לגבי

המשך ביאור למס' ביצה ליום שישי עמ' ב

1 ולכן בלי הזמנה אסורים, א"כ קשה להיפך, כִּי אֲזַמִּין לָהּ מֵאֲתָמוּל
2 מֵאִי הָיִי – מה מועילה הזמנה קודם שנדחו. אלא על כרחך צריך
3 לפרש את הברייתא באופן אחר, ואין לפשוט מכאן לענין מוקצה
4 לחצי שבת: לֹא צָרִיכָא אלא באופן דְּאִתְּחוּז וְלֹא אִתְּחוּז – שיבשו
5 הפירות מבעוד יום אבל לא כל צרכן, באופן דְּאִיכָּא אִינְשֵׁי דְּאָכְלִי
6 וְאִיכָּא אִינְשֵׁי דְּלֹא אָכְלִי – יש אנשים שאוכלים אותם, ויש שאינם
7 אוכלים אותם כך. ולכן, אם אֲזַמִּין להו מבעוד יום, גְּלִי דַּעֲתִיָּה
8 שהוא מאלו שאוכלים אותם כך ואינם מוקצים, אבל אם לֹא אֲזַמִּין

9 להו, לֹא גְּלִי דַּעֲתִיָּה שהוא מאלו שאוכלים אותם כך ולא פקע
10 מהם שם מוקצה לגביו.
11 אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, תָּא שְׁמַע שֶׁאִין מוקצה לחצי שבת, מְפֻלִּין וְעַדְשִׁים
12 שְׁנֵהֲגוּ לְבִשְׁלָם וְלֹאֻכְלָם בִּיּוֹט, דִּהָא פֻּלִּין וְעַדְשִׁים מְעִיקָרָא – בין
13 השמשות קודם בישולם חֲזוּ לָכּוּם – ראויין הם לאכלם חיים,
14 שְׁדִינְהוּ בְּקִדְרָה אֲדָחוּ לָהּ – משהשליכם בקדרה לבשלם והרתיחם
15 נדחו מאכילה,